

УДК:374.61.27.

DOI 10.33514/1694-7851-2024-2/2-185-193

Байдуева Н.Б.

ага окутуучу

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

Baydueva@list.ru

Мундузбаева Р.Ч.

магистрант

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

Кадыралиева Д.Ж.

магистрант

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

ДЕН СООЛУГУНУН МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ ЧЕКТЕЛҮҮ БАЛДАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫК-ПЕДАГОГИКАЛЫК РЕАБИЛИТАЦИЯЛООНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Аннотация: Макала ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген балдарды психологиялык-педагогикалык реабилитациялоонун негиздерине арналган. Анда ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген балдардын психологиялык-педагогикалык реабилитациясын калыптандыруунун негизги багыттары жана ыкмалары каралат. Бул макалада ошондой эле ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын психологиялык-педагогикалык реабилитациясын уюштуруунун заманбап теориялык-методологиялык жана мазмундук негиздеринин маңызын чагылдырган, алардын социалдык өз алдынчалыгын, ошол эле учурда корголушун мажбурлоого өбөлгө түзгөн негизги түшүнүктөр жана терминдер каралат. Макаланын маанилүү пункту үй-бүлөнүн социалдык-педагогикалык патронажын сүрөттөгөн бөлүм болуп саналат, ал үй-бүлөгө өзгөчө баланы билим берүү мекемесине жайгаштырууга жардам берет. Мындай патронаждын максаты майып балдарды мүмкүн болушунча толук комплекстүү реабилитациялоо, дени сак курдаштарына мүнөздүү социалдык функцияларды өз алдынча аткарууга жөндөмдүү болгондо алардын мындай абалына жетишүү болуп саналат. Макалада социалдык функциялар деп автор социалдык көндүмдөрдү жана эмгекке болгон көндүмдөрдү, жалпы билим берүүчү мектепте окууну, окуганды кабыл алуу, эсептөө, жазуу жөндөмүн, коммуникативдик жөндөмдү, талдоо жөндөмүн ж.б. билдирет. Социалдык коргоо мекемелеринин кызматкерлеринин башкы максаты-бул балдарга мотордук көндүмдөргө жана социалдык көндүмдөргө ээ болууга, сабаттуулук жана эсептөө жана жазуу көндүмдөрүнө ээ болуунун негизги принциптерин өздөштүрүүгө жардам берүү (мисалы: кийинүү, жуунуу, ашкана шаймандарын колдоно билүү, сатып алууда акы төлөө, өзгөчө кулинардык жөндөмдү талап кылбаган тамак-ашты даярдоо, мобилдик телефонду Колдонуу, өз районунда багыт алуу ж.б.). Мектеп жашындагы мүмкүнчүлүгү чектелген балдар психо-педагогикалык реабилитациянын алкагында өзгөчө кызыгууну жараткан айрым академиялык сабактарды окуй алышат.

Негизги сөздөр: социалдык коргоо, психологиялык-педагогикалык реабилитация, социалдык инфраструктура, майып балдарды адаптациялоо, социалдык-чөйрөлүк реабилитациялоо, турмуш-тиричиликте өзүн-өзү тейлөө, физикалык кемчилик, психикалык жактан четтөө, кыймыл-аракет көндүмдөрү.

Байдуева Н.Б.

старший преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

Baydueva@list.ru

Мундузбаева Р.Ч.

магистрант

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

Кадыралиева Д.Ж.

магистрант

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ ДЕТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ

Аннотация: статья посвящена основам психолого-педагогической реабилитации детей с ограниченными возможностями здоровья. В нем будут рассмотрены основные направления и методы формирования психолого-педагогической реабилитации детей с ограниченными возможностями здоровья. В данной статье также рассматриваются основные понятия и термины, отражающие сущность современных теоретико-методологических и содержательных основ организации психолого-педагогической реабилитации детей с ограниченными возможностями здоровья, способствующие форсированию их социальной самостоятельности и в то же время защищенности. Важным пунктом статьи является раздел, описывающий социально-педагогический патронаж семьи, который помогает семье, особенно ребенку, устроиться в образовательное учреждение. Целью такого патронажа является максимально полная комплексная реабилитация детей-инвалидов, достижение их такого состояния, когда они способны самостоятельно выполнять социальные функции, присущие здоровым сверстникам. В статье под социальными функциями автор рассматривает социальные навыки и трудовые навыки, обучение в общеобразовательной школе, восприятие прочитанного, навыки счета, письма, коммуникативные навыки, аналитические навыки и т. д.Б. означает. Основная цель сотрудников учреждений социальной защиты-помочь детям овладеть моторными и социальными навыками, овладеть основными принципами грамотности и навыками счета и письма (например: одеваться, купаться, уметь пользоваться кухонной техникой, оплачивать покупки, готовить еду, не требующую особых кулинарных навыков, пользоваться мобильным телефоном, ориентироваться в своем районе и т. д.).Б.). Дети школьного возраста с ограниченными возможностями могут посещать определенные академические предметы, представляющие особый интерес в рамках психолого-педагогической реабилитации.

Ключевые слова: социальная защита, психолого-педагогическая реабилитация, социальная инфраструктура, адаптация детей-инвалидов, социально-экологическая реабилитация, уход за собой в быту, физическая отсталость, умственная отсталость, двигательные навыки.

Baydueva N.B.

Senior Lecturer

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

Bishkek c.

Baydueva@list.ru

Munduzbayeva R.Ch.

master's student

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

Bishkek c.

Kadyralieva D.J.

master's student

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

Bishkek c.

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL REHABILITATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES

Annotation: The article is devoted to the basics of psychological and pedagogical rehabilitation of children with disabilities. It will consider the main directions and methods of formation of psychological and pedagogical rehabilitation of children with disabilities. This article also examines the basic concepts and terms reflecting the essence of modern theoretical, methodological and substantive foundations of the organization of psychological and pedagogical rehabilitation of children with disabilities, contributing to the acceleration of their social independence and at the same time protection. An important point of the article is the section describing the socio-pedagogical patronage of the family, which helps the family, especially the child, to get a job in an educational institution. The purpose of such patronage is the fullest possible comprehensive rehabilitation of children with disabilities, achieving a state where they are able to independently perform social functions inherent in healthy peers. In the article, under social functions, the author considers social skills and work skills, education in secondary schools, reading comprehension, numeracy, writing skills, communication skills, analytical skills, etc. The main goal of employees of social protection institutions is to help children master motor and social skills, master the basic principles of literacy and numeracy and writing skills (for example: dress, swim, be able to use kitchen appliances, pay for purchases, cook food that does not require special culinary skills, use a mobile phone, navigate their area, etc.). School-age children with disabilities may attend certain academic subjects of particular interest within the framework of psychological and pedagogical rehabilitation.

Keywords: social protection, psychological and pedagogical rehabilitation, social infrastructure, adaptation of disabled children, socio-ecological rehabilitation, self-care at home, physical retardation, mental retardation, motor skills.

Азыркы коом анын бардык мүчөлөрүн, анын ичинде ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдарды (ДМЧ) толук кандуу өнүктүрүү жана социалдаштыруу үчүн шарттарды түзүү зарылдыгына туш болууда. Ушуга байланыштуу, бул категориядагы жарандарды колдоонун жана өз ара аракеттенүүнүн маанилүү багыттарынын бири катары психологиялык-педагогикалык реабилитация темасы актуалдаштырылууда. ДМЧ физикалык же психикалык өзгөчөлүктөргө байланыштуу ар кандай кемчиликтерди жана көйгөйлөрдү камтыйт. Мындай адамдар окуу, адаптация жана социалдык өз ара аракеттенүүдө кыйынчылыктарга туш болушат, бул алардын коомго толук кандуу катышуусуна жол бербейт. Ошондуктан алардын потенциалын ачып, жеке максаттарына жетиши үчүн психологиялык-педагогикалык реабилитацияны өнүктүрүү жана колдонуу зарыл. Психологиялык-педагогикалык реабилитация мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын комплекстүү көндүмдөрүн жана көндүмдөрүн өнүктүрүүгө көмөк көрсөтүүгө багытталган. Бул ар бир адамдын индивидуалдуулугун эске алуу менен психологиялык жана педагогикалык жардам көрсөтүүнү камтыйт. Мындай реабилитациялоонун максаты жашоо сапатын жакшыртуу, жарандардын бул категориясын өз тагдырын өзү аныктоо жана ишке ашыруу болуп саналат. Психологиялык жардам ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын психикалык жана психологиялык чөйрөсү менен иштөөнү камтыйт. Психологдор аларга нааразычылыкты жана көңүлдү ооруткан окуяларды жеңүүгө, өзүнө болгон ишенимди, өзүн-өзү сыйлоону өрчүтүүгө, ошондой эле позитивдүү көз карашты жана адекваттуу өзүн-өзү сезүүнү калыптандырууга жардам берет. Педагогикалык жардам адистештирилген билим берүү программаларын иштеп чыгууну, окуу материалдарын адаптациялоону, окутуунун ар кандай методикаларын жана технологияларын жана окутууну колдоону камтыйт. Мугалимдер мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарга үйрөнүүгө, көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жана жаңыларын үйрөнүүгө жардам беришет, ошондой эле социалдашуу жана өз ара аракеттенүү процессинде колдоо көрсөтүшөт. Ошентип, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдарды психологиялык-педагогикалык реабилитациялоонун актуалдуулугу айдан ачык. Ал жарандардын бул категориясын өнүктүрүү жана ишке ашыруу үчүн жагымдуу чөйрөнү жана шарттарды түзүү үчүн зарыл. Ошол эле учурда, ар бир адамдын жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу жана ар кандай реабилитациялык ыкмаларды жана иш-чараларды сунуштоо, ийгиликтүү натыйжаларга жетишүү жана баарына бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүү маанилүү. Бул бир гана психологдор жана педагогдор үчүн эмес, бүтүндөй коом үчүн милдет.

Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдарды психологиялык-педагогикалык жактан реабилитациялоо аларды ар тараптуу өнүктүрүүнүн жана социалдаштыруунун маанилүү аспектиси болуп саналат. Бул процедура ар кандай физикалык, психикалык же акыл-эс бузулуулары бар балдардын күнүмдүк жашоого жана окууга ыңгайлашуусуна жардам берүүгө багытталган. Психологиялык-педагогикалык реабилитациялоонун алкагында баланын инсандыгынын ар кандай тараптарына комплекстүү таасир көрсөтүү жүзөгө ашырылат. Анын психикалык абалына, эмоционалдык чөйрөсүнө, когнитивдик функцияларына жана жалпы психологиялык өнүгүүсүнө өзгөчө көңүл бурулат. Ошентип, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдар өздөрүнүн кыйынчылыктарын жеңип чыгууга жана айланадагы адамдар менен окутууда жана баарлашууда өзүнүн потенциалын ишке ашырууга мүмкүнчүлүк алышат.

Психологиялык-педагогикалык реабилитациялоонун башкы милдеттеринин бири болуп балдардын өзүн-өзү баалоосун жана өз жөндөмдөрүнө болгон ишенимин

калыптандыруу саналат. Көбүнчө, алар башкалардын түшүнбөстүгүнө жана басмырлоосуна туш болушат, бул алардын өзүн-өзү сыйлоосуна жана мотивациясына терс таасирин тийгизиши мүмкүн. Ошондуктан, реабилитация процессинде балдар өздөрүн баалуу жана ийгиликтүү сезе турган колдоочу жана колдоочу чөйрөнү түзүү маанилүү. Мындан тышкары, психо-педагогикалык реабилитация балдардын жүрүм-турум көйгөйлөрүн оңдоону камтыйт. Көбүнчө аларда окуу, Социалдык адаптация, баарлашуу жана өзүн-өзү жөнгө салуу маселелери бар. Мындай көйгөйлөр менен күрөшүү оюндарды, тренингдерди, роль моделдерин жана башка ыкмаларды камтыган жеке жана топтук психологиялык сессиялар аркылуу ишке ашат. Психо-педагогикалык реабилитациялоонун маанилүү аспектиси болуп балдардын моторикасын жана физикалык абалын өнүктүрүү саналат. Алар булчундарды чыңдоого, координацияны өнүктүрүүгө жана жалпы физикалык өнүгүүгө көмөктөшүүчү атайын дене тарбиясына, массажа, ачык оюндарга жана башка иш-чараларга катышууга мүмкүнчүлүк алышат. Жалпысынан ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдарды психологиялык-педагогикалык реабилитациялоо алардын жашоого жана коомго адаптацияланышында маанилүү ролду ойнойт. Бул аларга кыйынчылыктарды жеңүүгө, өнүгүүгө жана ийгиликтүү үйрөнүүгө жардам берет, ошондой эле позитивдүү өзүн-өзү сыйлоо сезимин жана социалдык активдүүлүктү калыптандырат.

Балдардын майыптыгы-бул баланын ден соолугунун жана тиричилигинин олуттуу чектелиши, анын дене-боюнун, физиологиялык же психикалык өнүгүүсүнүн, чыгармачыл өнүгүүгө жөндөмдүүлүгүнүн, өз алдынча жүрүүсүнүн, мейкиндикке багыт алуусунун, теңтуштары менен өз ара аракеттенүүсүнүн бузулушунан улам анын социалдык жактан дезадаптацияланышына алып келген. Бүгүнкү күндө ДМЧ балдарды реабилитациялоо процессин өркүндөтүүнүн үстүндө көптөгөн адистер жана изилдөөчүлөр иштеп жатышат. Бул маселени психологдор, педагогдор, социалдык кызматкерлер, философтор, медкызматкерлер, социологдор, социалдык психологдор (г.в. Ахметжанова, А.А. Бесолова, В. и. Бондарь, ж. Э. Кесаева, А. А. Степанько, н. Н. ж. б.) ар тараптуу изилденип жатат [1; 2; 3]. Бул илимпоздордун пикири боюнча, психикасы жана дене-бою жагынан майыптыгы бар майып балдарды реабилитациялоо маселеси теориялык жактан да, практикалык жактан да атайын изилдөөнүн предмети болуп калды. Бүгүнкү күндө коомдун мүнөздүү өзгөчөлүгү майып балдарды комплекстүү реабилитациялоого, ошондой эле бузулган дене функцияларын калыбына келтирүүгө багытталган медициналык-социалдык кызматтын атайын тармагынын прогрессинин зарылдыгын аныктаган балдардын майыптыгынын жогорку таралышы болду. Билим берүү системасына жаңы социалдык талаптар билим берүү процессин социалдык-педагогикалык жана психологиялык жактан камсыз кылуунун ролун жогорулатат, бул окуу-тарбиялоо процессинин бардык этаптарында практикалык психология кызматын түзүү проблемасын актуалдаштырды, ал майып балдарга гана эмес, билим берүү процессинин бардык катышуучуларына психологиялык консультация берүү жана диагностика чөйрөсүндө психологиялык-педагогикалык агартууну ишке ашырууга жөндөмдүү. Айрым окумуштуулар белгилегендей, социалдык-психологиялык кызматтын негизги иш-аракеттери (А. А. Бесолова, ж.Э. Кесаева) [4, 5], коррекциялык-өнүктүрүүчү жана компенсациялоочу окутууга негизделип, баланын өнүгүүсүндөгү кемчиликтерди эрте диагностикалоону жана коррекциялоону жүзөгө ашырат, жалпы билим берүүчү мектеп менен үй-бүлөнүн жемиштүү өз ара аракеттенүүсүнүн негизинде өзгөчө балага жекече психологиялык-педагогикалык жана медициналык-социалдык жардам көрсөтөт.

Натыйжалуу коррекциялык окутууну уюштуруу кылдат эрте диагностикалоону жүргүзбөстөн мүмкүн эмес, анын милдети патологиянын мүнөзүн, анын структурасын, көрүнүштөрүнүн жеке өзгөчөлүктөрүн аныктоо [14, 441-б.].

Социалдык-психологиялык кызмат мугалимдердин, социалдык педагогдордун, медициналык кызматкерлердин, ата-энелердин, педагог-психологдордун жана реабилитациялык процесстердин башка катышуучуларынын аракеттерин билим берүү уюмунда окутуунун бардык этаптарында ДМЧ балдардын гармониялуу өнүгүүсүн жекече психологиялык-педагогикалык коштоонун бирдиктүү системасына интеграциялоонун негизи болуп саналат. Бул балдарды социалдык-психологиялык реабилитациялоо процесси жекече психологиялык коррекцияны колдонуу менен жеке сабактар түрүндө да, топтук психологиялык тренингдер түрүндө да жүзөгө ашырылууга тийиш. Мындай иш-чараларга төмөнкүлөр кирет:

- балдарды алар үчүн эң жөнөкөй, жеткиликтүү психологиялык билимдин жоболору, практикалык психотерапиялык ыкмалар жана каражаттар менен тааныштыруу;
- баланын майыптыгына алып келген оорунун диагностикасы жана мүмкүн болгон коррекциясы;
- баланын өзүнүн оорусун, оорунун жүрүшүн татаалдаштыруучу невротикалык функционалдык бузулууларды түшүнүүсү жана кабыл алуусу.
- иштин зарыл түрлөрүнө майып баланын эмоционалдык-эрткүүлүк чөйрөсүн психологиялык жактан оңдоо да кирет;
- өзүн-өзү баалоонун өзгөчөлүктөрүн, өзүн-өзү сыйлоо деңгээлин, өзүн-өзү кабыл алууну изилдөөнүн негизинде өзүн-өзү билүүнүн психологиялык диагностикасы;
- өзүн-өзү сыйлоо психологиялык тууралоо ж. б.

Реабилитациялык иш-чараларды ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн, биздин оюбузча, майып балдарды өзүн-өзү байкоо методдоруна жана ыкмаларына үйрөтүү; аларда өздөрүнүн жеке сапаттары жана "мен" деген бүтүндөй ырааттуу образы жөнүндө адекваттуу түшүнүк түзүү жөндөмүн иштеп чыгуу зарыл. Бул ыкмалар өзүн-өзү сыйлоо деңгээлин жогорулатууга, өз келечеги үчүн өзүн-өзү кабылдоо жана жоопкерчилик сезимин калыптандырууга жана өнүктүрүүгө, ийгиликке жетүү мотивациясынын деңгээлин жогорулатууга жана ийгиликсиздиктен коркуу сезимин азайтууга, адекваттуу түшүнүктөрдүн пайда болушуна жана келечекке ишке ашырылуучу пландарды коюуга багытталган. Бул жерде психологиялык коргоонун өзгөчөлүктөрүн (Е. Т. Лильин, В. А. Доскин) [7], психологиялык коргоо механизмдеринин бардык спектрин изилдөө (л. а. Кулумбегова) [8 б. 120-122], психологиялык чыңалууну, психологиялык коргоонун натыйжасыз, невротикалык формаларын жоюуга жардам берүү (В. л. Мартынов) [9], инсандар аралык мамилелерди диагностикалоо, өспүрүмдүн баарлашуу чөйрөсүн, анын референттик тобун (о. в. Голубева, А. М. Петровский, Д. в. Седых) [10 64-67], баарлашуу процессинин өзгөчөлүктөрүн изилдөө (О. и. Ваганова, Л. и. кутепова, а. м. Петровский) [11 б. 45-48.], байланышты аныктоочу максаттарды, анын маанилик мазмунун талдоо, баарлашуу жөндөмүнүн өнүгүү ыкмаларын, формаларын жана даражасын изилдөө, инсандар аралык баарлашуудагы конфликттин деңгээлин баалоо (М.и. Бекоева) [12 б. 45-48].

Ошентип, майып баланын инсандык мотивациялык чөйрөсүнүн зарыл компоненттерин калыптандыруу окуу-тарбиялоо процессин ишке ашыруунун алкагында толугу менен ишке ашырылышы мүмкүн. ДМЧ балдар окуучуларынын негизги курамы бар жалпы билим берүүчү мектептерде жалпы билим деңгээлин ала алышат; жалпы билим берүү

мектептеринде ден соолугу дене бой же психикалык жактан чектелген балдар үчүн атайын класстардын курамында, ден соолугу ар кандай бузулган балдар үчүн адистештирилген билим берүү уюмдарында үйдө окутуу формасында (алардын жүрүүсүнө тоскоолдук кылуучу дене бой жагынан ар кандай бузулуулары бар балдар үчүн). 1 жаштан 3 жашка чейинки майып балдарды мектепке чейинки тарбиялоо жетектөөчү багыт катары локомотордук статикалык функцияларды кеңейтүүнү, айланадагылар менен предметтик-таасирдүү жана сүйлөө коммуникациясын өнүктүрүүнү, өзүн-өзү тейлөөнүн баштапкы көндүмдөрүн, жеке гигиенаны, коргонуу реакциясын өздөштүрүүнү карайт. 3-7 жашка чейинки мектепке чейинки курактагы ДМЧ балдарды тарбиялоого келсек, бул жерде негизги милдеттер балдардын таанып-билүү ишмердүүлүгүн өнүктүрүү, сүйлөө жана кыймыл функцияларын максималдуу тууралоо, эсептөө көндүмдөрүн өздөштүрүү үчүн зарыл болгон терминология менен таанышуу болуп саналат. Жашоонун бул этабында балдардын ишмердүүлүгүнүн негизги түрү оюн ишмердүүлүгү болуп саналат. Мектепке чейинки билим берүү системасында сүйлөө жөндөмү, көрүү же угуу органдары жарым-жартылай же толук бузулган, таяныч-кыймыл аппаратынын функциялары жарым-жартылай же толук бузулган, психикалык өнүгүүсү артта калган, интеллекти бузулган балдар үчүн балдар бакчалары иштейт. Майып баланын окуу-таанып билүү иши баланын психикалык жана дене-бой жактан өнүгүүсүн өркүндөтүүгө, анын ийгиликтүү социалдык-психологиялык адаптацияланышына жана теңтуштар тобуна оорутпастан интеграцияланышына багытталууга тийиш.

Адистештирилген окуу-тарбия мекемелери жогорку кортикалдык системалардын, ошондой эле предметтик-практикалык, таанып-билүүчүлүк, турмуш-тиричиликтик, тарбиялык, социалдык, маданий, эмгектик ишмердиктин ар түрдүү түрлөрүнүн иштелип чыгышын жана андан ары жетилишин камсыз кылуучу коррекциялык-калыбына келтирүү ишин жүзөгө ашырат. Бүгүнкү күндө ДМЧ балдарды реабилитациялоонун коррекциялык-билим берүүчү моделдеринин ар түрдүү вариациялары иштелип чыкты. Программаларды тандоо учурдагы оорунун татаалдыгына, ошондой эле социалдык кызматтын кызматкеринин кесипкөйлүгүнө жараша болот.

"Майып баланы окутуу сөзсүз түрдө реабилитациялоо, анын ичинде медициналык реабилитациялоо жана социалдык реабилитациялоо (баланы реабилитациялоонун техникалык каражаттары менен камсыз кылуу, атайын окуу жайын жабдуу ж.б.) менен айкалыштырылышы керек. Майып балдарды психологиялык-педагогикалык реабилитациялоо программасына үй-бүлөнүн социалдык-педагогикалык патронажы киргизилиши мүмкүн, ал үй-бүлөгө майып баланы билим берүү мекемесине орноштурууга жардам берүүнү карайт, ал балдарды социомаданий реабилитациялоону жүзөгө ашыруучу, баланын чыгармачылык ишин өнүктүрүүнү камсыз кылуучу, ошондой эле дене тарбия жана спорт ыкмалары менен реабилитациялоону, балдарды теңтуштарына кошууну, өзгөчө балдардын ата-энелеринин коомдук уюмдарына, реабилитациялык мекемелерге, оорулуу баланы тарбиялоонун жана өнүктүрүүнүн методдорун ата-энелерге окутуунун педагогикалык программаларын ишке ашыруу" [7, б. 20].

Патологиянын ар кандай түрлөрү менен ооруган балдар үчүн атайын билим берүү уюмдарынын арасында окуу жайлардын төмөнкүдөй типтери иштейт: мектеп-интернаттар, санаторийлер, адистештирилген окуу-тарбиялоо комплекстери, жалпы билим берүүчү Инклюзивдик мектептер, балдардын реабилитациялык борборлору. Системалуу психологиялык-педагогикалык жана медициналык-социалдык жардамга муктаж майып балдар үчүн медициналык-социалдык психологиялык борборлор, ошондой эле ДМЧ бала

тарбияланып жаткан үй-бүлөлөргө атайын жабдылган социалдык жардам комплекстери бар. Андан улуу курактагы балдар үчүн аталган билим берүү уюмдарында кесипке багыт берүү иши да ишке ашырылат. Кесипке багыт берүү боюнча иш-чаралар өспүрүмдөрдө кесиптик өзүн-өзү аныктоону калыптандырууга, жеткиликтүү кесипти тандоо үчүн алгачкы аңгемелешүүгө, өспүрүмдүн психологиялык-педагогикалык диагностикасына; өспүрүмдүн кесиптик багытын анын кесиптик ишмердүүлүктүн белгилүү түрлөрүнө жөндөмдүүлүгүн изилдөөгө, жалпы билим берүү дисциплиналары боюнча билимдеринин, жөндөмдөрүнүн жана көндүмдөрүнүн калыптануу деңгээлин аныктоого багытталган.

Ошентип, майып балдарды реабилитациялоонун теориялык негиздери бай жана ар түрдүү. Балага таасир этүүнүн ар кандай ыкмаларын билүү милдеттерди натыйжалуу чечүүнү камсыз кылат. Бирок, бул үчүн өзгөчө чеберчилик талап кылынат, синтездөө жөндөмү, ал иш тажрыйбасынын негизинде гана иштелип чыгат. Бул тажрыйба калкты социалдык коргоо системасынын алкагында түзүлөт жана социалдык-экономикалык саясатты ишке ашыруу институттарынын бири болуп саналат, анын максаты коомдун социалдык туруктуулугун жана туруктуу экономикалык өнүгүүсүн камсыз кылууда турат. Бул максатка жетүү үчүн балдарды социалдык тобокелдиктерден коргоонун натыйжалуу механизми да керек. Социалдык тобокелдиктер: оору, майыптык, багуучусунан айрылуу, жаракат алуу, миграция, турак-жайынан айрылуу, жакырчылык жана аларга өмүр бою ар бир адам дуушар болушу мүмкүн. Дал ушул өбөлгөлөр биздин өлкөдө абсолюттук бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн принциптерине негизделген ДМЧ балдарды көп функционалдуу комплекстүү реабилитациялоону түзүү зарылдыгын аныктайт.

Адабияттардын тизмеси:

1. Ахметжанова Г.В., Степанько А.А. Подготовка будущего педагога к работе в условиях инклюзивного образования: мотивационный аспект //Балтийский гуманитарный журнал. 2018. Т. 7. № 1 (22). – С. 181-184.
2. Бесолова А.А., Кесаева Ж.Э., Тигишвили Н.Н. Гуманистическая парадигма защиты детства в республике Северная Осетия - Алания //Балтийский гуманитарный журнал. 2016. Т. 5. № 4 (17). – С. 163-167.
3. Бондарь В.И. Реабилитация детей-инвалидов – общегосударственная проблема //Вопросы курортологии, физиотерапии и лечебной физической культуры. 2011, №3. – С. 22-25.
4. Кесаева Ж.Э., Бесолова А.А. Создание доступной среды для детей-инвалидов в Республике Северная Осетия-Алания //Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени Коста Левановича Хетагурова. 2018. № 2. – С. 58-64.
5. Грачев Л.К. Состояние проблемы медико-социальной помощи детям - инвалидам //Новые технологии в педиатрии: Сборник тезисов конгресса педиатров России. – М.: 2005. – С.28.
6. Аверин А.Н., Денисенко В.А., Бабаян А.Р., Колимбет П.С. Цели, целевые показатели и задачи национальных проектов и программ в социальной сфере //Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. 2018.№ 9 (100). – С. 134-138.
7. Лильин Е.Т., Доскин В.А. Детская реабилитология (избранные очерки). М.: Издательский центр МБН, 2007. – С.279.
8. Кулумбегова Л.А. К вопросу о проблеме адаптации в современной социально-педагогической и психологической литературе // Современные научные исследования и разработки. 2017. №2 (10). – С. 120-122.

9. Мартынов В.Л. Социально-гигиеническое исследование роли семьи в реабилитации детей-инвалидов: Автореф. дис. канд. мед. наук. – М., 2002. – С.28.
10. Петровский А.М., Голубева О.В., Седых Д.В. Правовые аспекты социального партнерства в сфере образования //Карельский научный журнал. 2017. Т. 6. № 4 (21). – С. 64-67.
11. Петровский А.М., Ваганова О.И., Кутепова Л.И. Правовые аспекты создания инклюзивной образовательной среды вуза // Карельский научный журнал. 2018. Т. 7. № 1 (22). – С. 45-48.
12. Бекоева М.И. Безопасная образовательная среда как фактор успешной познавательной деятельности студентов //Балтийский гуманитарный журнал. 2017. Т. 6. № 4 (21). – С. 259-261.
13. Емельянова Т.В., Степанько А.А. Модель процесса формирования мотивационной компетенции будущих педагогов инклюзивного образования //Балтийский гуманитарный журнал. 2018. Т. 7. № 1 (22). – С. 237-240. Статья поступила в редакцию 23.09.2018 Статья принята к публикации 27.12.201
14. Дунганова Дж.Э. К вопросу диагностики речевых нарушений у детей. Вестник КГУ им. И.Арабаева выпуск 3, 2012 г.

Рецензент: кандидат педагогических наук, доцент Касымалиева Г.О.